

PAPER DETAILS

TITLE: Dogumunun 400. Yilinda Halvetî Seyhi Muhammed Askerî ve Na'tlari

AUTHORS: Mehmet SARI

PAGES: 888-912

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1597857>

Doğumunun 400. Yılında Halvetî Şeyhi Muhammed Askerî ve Na‘tları

Muhammed Askerî, the Sheikh of Halveti and his Na'ts on the 400th Anniversary of his Birth

Doç. Dr. Mehmet SARI ¹

Öz

Bu araştırmada XVII. yüzyıl Halvetî tarikatına mensup mutasavvıf şairlerden Askerî'nin hayatı, edebî kişiliği ve divanının nüshaları üzerinde durularak, divanın yazma nüshalarından hareketle edisyon kritiği yapılan na‘tlar verilecektir. Asıl adı Muhammed/Mehmed olan Askerî, aslen Kütahyalı olup 1621’de doğmuştur. Askerî, Elmalılı Ümmî Sinan’a intisap etmiş ve onun yanında yetişmiştir. Afyonkarahisar’da Halvetî şeyhi olarak 40 yıla yakın hizmette bulunmuş ve 1693’te burada vefat etmiştir. Kabri Afyonkarahisar’dadır. Bilinen 12 yazma nüshası bulunan, aruz ve hece ölçüsüyle yazdığı tasavvufî şiirlerden meydana gelen 4000 beyitlik divanı vardır. Bu şiirlerden olan na‘tlar divanda önemli bir yer tutar.

Anahtar Kelimeler: Askerî, Askerî divanı, Halvetî, na‘t

Makale Türü: Araştırma

Abstract

In this research, as asserting on one of the poets that was a member of 17th Century Halveti trend, sophistic Askerî's life, literary figure and divan manuscripts of him, in terms of divan's handwriting manuscripts, criticized their edition perspective na'ts are given. Askerî whose real name was Muhammed's home city was Kutahya and he was born on 1621. Askerî became affiliated with Elmalılı Ummu Sinan and raised in his leadership. As seyh of Halveti, he served in Afyonkarahisar approximately 40 years and died in Afyonkarahisar in 1693. His tomb is in Afyonkarahisar. We have a divan of him of which there is 12 handwritten manuscripts and which has 4000 verses and made of sufistic poetries and written with both aruz and syllable measure. Na'ts that is one these poetries has a significant role in the divan.

Keywords: Askerî, Askerî's divan, Halveti, na‘t

Paper Type: Research

¹Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, msari@aku.edu.tr

Atf için (to cite): Soyad, A. (2021). Doğumunun 400. Yılında, Halvetî Şeyhi Muhammed Askerî ve Na‘tları. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(3), 888-912.

Giriş

Zengin bir kültüre, tarihe ve edebiyata sahip olan Kütahya, Osmanlı döneminde Mevlevîliğin ve Halvetîliğin önemli merkezlerinden biri olmuştur. Osmanlının bu eğitim, öğretim, edebiyat ve sanat ocaklarında önemli şahsiyetler yetişmiş; bu şahsiyetler yaşayışları, öğretileri ve yazdıkları eserleriyle manevi yönden sağlam bir toplum oluşmasına önemli katkı sağlamışlardır. İşte bu şahsiyetlerden biri, Kütahyalı Halvetî şeyhi Gülaboğlu Muhammed Askerî'dir. Bu çalışmamızda, doğumunun 400. sene-i devriyyesinde Askerî'nin hayatından, eserlerinden ve edebi şahsiyetinden söz edilecek; 4000 beyitlik divanındaki aruz ve hece vezniyle, farklı nazım şekilleriyle yazılmış "Na'at"ları üzerinde durulacaktır.

1. Adı, Mahlası, Lakâbı ve Ailesi

Askerî, asıl adı Muhammed/ Mehmed (Tahir, 1333, s.308; Tuman, sıra No: 2864; Ergun, 1936, s. 508) olup XVII. yüzyıl mutasavvıf şairlerindendir. Kütahya'nın Altıntaş ilçesine bağlı Zemme köyünde dünyaya geldi (Tuman, sıra No: 2864; Uraz, 1939; s. 31; Aygen, 1979). Bazı kaynaklarda doğum tarihi, pîrdaşı Niyazî Mısrî'nin doğum tarihi olan 1617-1621 yılları civarında bir tarih olabileceği belirtilerek 1621 olduğu kabul edilir (Aygen, 1979, s. 10; Yazıcıoğlu, 1995, s 265). Babasının adı "Gülâbî" (Sarı, 2000, s. 515) ye atfen "Gülaboğlu" (Tahir, 1333, s. 308; Tuman, sıra No: 2864; Aygen, 1979, s. 9; Ünver, 1991, s. 491) lâkabıyla tanınan, bazı kaynaklarda "Çalık Muhammed Ağa" (Aygen, 1979, s. 9) olarak zikredilen Askerî Afyonkarahisar'da bir saygı ve sevgi ifadesi olarak "Askerî Baba", "Askerî Dede" (Bakı, 1942, s. 21; Aygen, 1979, s 7; Sarı, 2007, s 2) hitabıyla anılır. Askerî şiirlerinde "Muhammed/Mehemmed", "Muhammed Hân", "Dervîş Askerî", "Askerî Dervîş" şeklinde mahlasını, ismini ve lâkabını kullanır:

"Lâ-mekân iklîminün şehrinde nûr-ı mübhemüz

Bil Gülâboğlu Muhammed'dür bu yerde adımız" (Sarı, 2016, s, 383)

**

"Sordum adın didi adınla adım durur adaş

Hamdüli 'llâh bildim adın kim Muhammed Hân imiş" (Sarı, 2016, s. 305)

**

"Hamdüli 'llâh çok şükür bî-çâre Dervîş 'Askerî

Âsîtan-ı devletinde bir gedâdur bir gedâ" (Sarı, 2016, s. 186)

**

"'Askerî Dervîş'e virdi "men 'aref" sırrın haber

Okıdup 'ilm-i ledünniden sebak pîr-i mûgân" (Sarı, 2016, s 386)

Kaynaklarda, ailesi hakkında fazla bilgi bulunmayan Askerî'nin, Aygen'in verdiği bilgilerden (Aygen, 1979, s. 9) hareketle doğduğu Zemme (Çayırbaşı) köyünde yaşayan "Bayram" soyadlı aileye ulaşılmış ve bu aileden 1946 doğumlu Halil Bayram'dan edinilen bilgilerden hareketle Askerî'nin şeceresi çıkarılmıştır (Sarı, 2016, s 22).

2.Tahsili, Tarikatı, Pîri ve Seyahatleri

İlk tahsiline babası Gülâbî'nin yanında Zemme köyündeki medresede başlayan Askerî, temel eğitimini aldıktan sonra Kütahya'ya gidererek medrese öğrenimini burada tamamlamış (Aygen, 1979, s. 10) ve 1056/1646'de Halvetî şeyhi ve şairi Elmalılı Ümmî Sinan'a (öl. 1657) intisap ederek (Güner, 1967, s. 66) "Beş Er" (Aygen, 1979, s. 10; Tatçı ve Kurnaz, 1999, s. 25) diye tanınan halifelerinden biri olarak Ümmî Sinan'ın yanında yetişerek hocasından feyiz ve icazet almıştır (Ergun, 1936, s. 508; Aygen, 1979, s. 11; Erdoğan, 1998, s. 203).

Askerî, tahsilini geliştirmek için bir müddet İstanbul'da bulunur, buradan Afyon'a müderris olarak görevlendirilir (Bakı, 1942, s. 22; Aygen, 1979, s. 26). H.1065/M.1655 tarihinde, "Taş Medrese" olarak anılan, Selçuklulardan kalma Afyon'un ilk ilim müessesesi "Hisarardı Alâeddin" Medresesi'ne atanır (Sarı, 2016, s. 21). Bu medresede 30-40 yıl müderrislik yapan (Aygen, 1979, s. 28; Yazıcıoğlu, 1995, s. 265) Askerî, Afyon halkı tarafından çok sevilmiştir (Gönçer, 1991, s. 122). Askerî, tahsilini ve olgunluğunu geliştirmek için bir süre Şam ve Buhara gibi ilim merkezlerinde de bulunur (Bakı, 1942, s. 22; Ünver, 1991, s. 491).

Halvetiyye tarikatının üçüncü ana kolu Ahmediyye şubesine bağlı olan Askerî, bağlı bulunduğu tarikatından ve "mürşidim", "kutb-ı tâcü'l-âşıkîn", "bürhân", "pâdişâh" gibi ifadelerle zikrettiği pîri Sinan Ümmî'den şiirlerinde çokça söz eder:

"Mürşidümdür Pîr Sinân Ümmî 'azîzüm 'aşkına

Pâdişâhum bizi bizden lutf idüp itme su'âl" (Sarı, 2016, s. 344)

**

"'Askerî ider Hâlikun ihsânına bin bin şükür

Ol kutb-ı tâcü'l-âşıkîn Pir Ümmî Sinân bizdedür" (Sarı, 2016, s. 271)

**

"İhsânına Hakkun şükür eyler dem-â-dem 'Askerî

Ümmî Sinân gibi ulu bürhânumuz vardur bizüm" (Sarı, 2016, s. 351)

"Biz tarîk-i halvetiyyüz 'ilm-i hikmet bizdedür

Bezm-i 'aşka sohbetiyyüz bâki sohbet bizdedür" (Sarı, 2016, s. 238)

**

"Hakikat 'arif ü ma'rûf tarîk-i halvetilerdür

Kemâlu'llâh ile mevsûf tarîk-i halvetilerdür" (Sarı, 2016, s. 257)

3. Vefatı ve Kabri

Muhammed Askerî, 40 yıla yakın hizmet ettiği Afyonkarahisar'da H.1104/M.1693'te vefat eder (Aygen, 1979, s. 28; Ünver, 1991, s. 491) ve uzun yıllar müderrislik yaptığı Hisarardı Medresesi'nin karşısındaki Çavuşlar Sultan Kabristanı'na defnedilir (Güner, 1967, s. 67; Gönçer, 1991, s. 123). Adı geçen kabir sonraki zamanlarda başka yere taşınır. Bugün Askerî'nin kabri Afyonkarahisar Kalesi'nin batı tarafında Çavuşbaş Mahallesi Göksu Sokak'ta 1. nolu Sağlık Ocağı'nın karşısındaki yol üzerindedir (Sarı, 2007, s. 20).

4. Edebî Kişiliği

Halvetî şeyhi Muhammed Askerî âlimliği yanı sıra mutasavvıf bir şairdir. Şiirleri incelendiğinde, Yunus Emre, Nesimî, Fuzûlî, Ümmî Sinan ve Niyazî Mısırî'nin tesirinde kaldığı görülür (Sarı, 2016, s. 66). Bu konuda Edip Ali Bakı (1942, s. 24) "*Şair, bu şiirleriyle Türk şairi Nesimî'nin izinde ve gölgesinde yürümeğe çalışmaktadır. Şaire birinci safâ yakın yer vermekte, içinin aşk ve şevk ateşi her mısraında kendini göstermektedir*" der.

Askerî, şiiri bir vasıta olarak görmüş; İslâm'ın, tasavvufun, bağlı bulunduğu Halvetîliğin özünü şiir vasıtasıyla anlatmıştır. Kendi ifadesiyle nazmı, vahdet sırrının şerhi ve Kur'an'ın tefsiri durumundadır:

"Nazmumuz na't-ı ilâhî sırr-ı vahdet şerhidür

Tâb-ı nâ-mevzûn olanlar anlamaz eş'ârımız" (Sarı, 2016, s. 279)

**

“Şi‘rimüz tefsîr-i Kur‘ân âyet-i Rahmânîdür

Sırr-ı vahdet söylerüz bürhânımız tevhîd-i zât” (Sarı, 2016, s. 215)

Mutasavvıf bir şair olan Askerî dinî ve tasavvufî şiirler yazmış; ilâhî ve ruhânî bir eda taşıyan bu şiirlerinde bağlı bulunduğu Halvetî tarikatının düşünce sistemini yaymaya çalışmıştır. Askerî’nin şiirleri incelendiğinde didaktik şiirlerine kıyasla lirik şiirlerinin daha sade olduğu görülecektir (Sarı, 2000, s. 515). Aruzla yazdığı şiirlerinde, yakın dostu Niyazî Mısırî gibi Nesîmî’nin ve Füzûlî’nin, heceyle yazdığı şiirlerinde ise Yunus Emre’nin tesiri altında kaldığı görülür (Sarı, 2016, s. 45).

Askerî şiirlerinde, dinî ve tasavvufî konuların ifade edilişinde kullanılan tür ve şekilleri tercih etmiş, fazla çeşide yer vermemiştir. Hem aruz hem heceyle yazan Askerî’nin dili, aynı dönemde yaşamış birçok şaire göre sade ve akıcı olup, şiirlerde arkaik kelimeler, halk söyleyişleri sıkça kullanılmış ve dönemin dil özellikleri yansıtılmıştır.

5. Dîvânının Nüshaları

Muhammed Askerî dîvânının 10’dan fazla yazma nüshası bulunmaktadır. Yarım asra yakın bir zamanda Afyonkarahisar’da yazılan 4000 civarında beyitten oluşan divanın 9 yazma nüshadan hareketle oluşturulan Tenkitli Metni yayımlanmıştır (Sarı, 2007; 2016). Tasavvufî manzumelerden oluşan divanda, münacat, na‘t, mehdiye, murabba, muhammes, müseddes, müsebbba gibi manzumelerle Yunus Emre tesiriyle yazılmış ilâhîler bulunmaktadır (Aygen, 1979, s. 38; Ünver, 1991, s. 492; Sarı, 2016, s. 46).

Askerî Muhammed-Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği-Dîvânının Tenkitli Metni adlı çalışmada genişçe tanıtılan Askerî Divanının başlıca nüshalarının bilgileri şöyledir: 06 Ankara Milli Kütüphane Yz. Nu.:F.B.248; 06 Ankara Milli Kütüphane Yz. Nu.: A.1896; 06 Ankara Milli Kütüphane Yz. Nu.:F.B.285; Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi Yz. Nu.:2400; Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Böl (Yahya Ef. Kısmı). Nu.:3374; Süleymaniye Kütüphanesi Haşim Paşa Böl. Nu.:94/1; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Yz. Nu.:137/3; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Yz. Nu.: 2806; 06 Ankara Mill. Ktb. Yz. F.B.627/1 (Sarı, 2007, s. 58-64).

6. “Na‘t”ları

Na‘t genel itibarıyla Hz. Muhammed’i övmek için yazılan şiir olmakla beraber Dört halife, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Hz. Abbas, Ebû Hanife, İmam Şâfi, İmam Mâlik, İmam Ahmet, İmam Buharî, İmam Müslim gibi din ve tarikat büyükleri için yazılmış şiirler için de kullanılır. Hz. Peygamber’i övmek için yazılanlar Nat-ı Şerif, Na‘t-ı Nebevî, Na‘t-ı Peygamberî, Na‘t-ı Resûl; Dört halife için yazılanlar ise Na‘t-ı Çâr-Yâr adını alır.

Na‘tlar, kaynaklarda yazılan yaygın bir kanaate göre divanların başında tevhid ve münacattan sonra yer alır ise de divanların içinde mesnevi, kaside, gazel, müstezat, kıt’a, rubaî, tuyuğ murabba, muhammes, müseddes, terki-i bend, terci-i bend gibi şekillerle yazılmış olarak da görülür (Canım, 2014, s. 176).

Hz. Peygamber’in peygamberliğini, mucizelerini, yaşadığı sıkıntıları, içten gelen samimi hislerle, manzum veya mensur olarak dile getiren na‘tlar, aynı zamanda Hz. Peygamber’den şefaat dilemek ve ona yalvarmak için yazıldıkları için özentili ve süslü ifadelerden kaçınılarak sade bir üslupla kaleme alınmıştır. Lirizmin hâkim olduğu bu tür eserler hitâbî bir üslupla yazılmışlardır (İsen, 2011, s. 260; Canım, 2014, s. 176).

Bilindiği gibi divan edebiyatımız “belirgin olarak dinî bir karakter” taşır ve “dokusu itibarıyla İslâmî bir edebiyattır”. Bilhassa tevhid, münacat, na‘t gibi dinî muhtevalı şiirlerde şairler, fikir ve görüşlerini kuvvetlendirmek için âyetlere ve hadislerle yer verirler. Âyetler bütünüyle ele alınamadığı gibi, “nâkıs”, “lafzen”, “mânen” de verilebilir (Yeniterz, 1993, s. 91).

Na't türündeki eserlere ilk kez-na't kelimesi kullanılmadan-methiye ifadesiyle Arap edebiyatında rastlanır. Acem edebiyatında özellikle mesnevilerin ve divanların içinde görülen na'tlar Türk edebiyatını da etkiler ve Türk edebiyatında da na'tlar İslamiyet'in kabulüyle birlikte eserlerin içinde bölüm olarak görülmeye başlar. Türk edebiyatında "na't"lar, Sinan Paşa'nın *Ma'rifetnâme ve Tazarrunâme* adlı eserlerinde görüldüğü gibi mensur olarak yazılmakla birlikte daha çok manzum olarak kaleme alınmışlardır. Yusuf Has Hâcîp, Edîb Ahmed Yûknekî, Ahmed Yesevî ve Ali Şîr Nevâyî'nin gelişmesine öncülük ettiği "na't" Aşık Paşa, Şeyhoğlu Mustafa, Fuzûlî gibi şairlerde görüleceği gibi mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır (İsen, 2011, s. 260; Canım, 2014, s. 176).

Edebiyatımızın her alanında na't yazılmıştır. Türk tasavvuf edebiyatından Yunus Emre, Hacı Bayram Veli, Kaygusuz Abdal, Eşrefoğlu, Dede Ömer Ruşeni, Aziz Mahmut Hüdâyî, Niyâzî Mısırî, Askerî, Erzurumlu İbrahim Hakkî; Divan edebiyatından Ahmedî, Zâtî, Nev'î, Nazîm, Fuzûlî, Nef'î, Nâbî, Şeyh Gâlib; Yeni Türk edebiyatından Ziya Paşa, Muallim Nâcî, Recâizâde Mahmut Ekrem, Mehmet Âkif, Yahya Kemal Beyatlı, Arif Nihat Asya, Necip Fazıl Kısakürek na't yazan şairlerimizden bazılarıdır.

XVII. yüzyıl şairlerinden Muhammed Askerî de değişik nazım şekilleriyle birçok na't yazmıştır. Hz. Peygamber Efendimizi övmek amacıyla yazdığı "Na't-ı şerîf" manzumeleri yanında Hz. Ali'nin medhine dair yazdığı "Na't-ı Ali" manzumesi de mevcuttur. Bu na'tlarda Askerî'nin içten gelen sıcak ve samimi ifadeleri, Peygamber Efendimize yalvarışı dikkat çeker. Sanat endişesinden uzak olarak yazılan bu na'tlardaki dilin-dini terimler ve kavramlar dışında-şairin diğer şiirlerine kıyasla daha sade olduğu söylenebilir. Genellikle kaside nazım şekliyle yazılan "na't"lar, Askerî Divanı'nda gazel, murabba, müseddes, tercî-i bend gibi farklı şekillerle yazılmış olarak görülür.

Muhammed Askerî, sade bir halk söyleyişiyle yazdığı na'tlarında, içten gelen samimi bir yakarıyla, çaresizliğini ve zayıflığını dile getirir ve Peygamber Efendimiz Hz. Muhammed Mustafa'nın ve Hz. Ali Efendimizin evsafından söz eder. "Ben za'îfe kıl şefâ'at" yalvarışı ve "Yâ Muhammed Mustafâ" hitabıyla "nûr-ı hidâyet" olan Peygamber Efendimizden "inâyet" ister. Ağlayarak kapısına geldiğini söyler ve kendisini reddeylememesi için yalvarışta bulunur. Askerî, ruz-ı mahşerde "göz ucuyla" kendisine "gel" diye işaret kılacağını ümit ettiği Hz. Muhammed Mustafâ'yı "Rahmetenli'l-Âlemîn"; "Hak Resûl"; "Hazret-i Hakkun habîbî"; "derdlü cânlara tabîb"; "bahr-ı ummân-ı sahâvet" gibi sözlerle anlatır.

Askerî, "Yâ 'Aliyye'l-Murtezâ" hitabı ve "cânımun cânânı"; "gönlümün sultânı" sensin yalvarışıyla sığındığı Hz. Ali'yi de "rehber-i râh-ı Hudâ"; mazhar-ı sır-ı Hudâ"; "nûr-ı pâk-i Mustafâ"; "merci'-i keşf-i kerâmet"; "menba'-ı ilm-i ledûn"; "serverân-ı evliyâ" olarak tavsif eder. Askerî, diğer şiirlerinde olduğu gibi na'tlarında ayet, hadis ve tasavvufi söyleyişlere yer vererek anlatmak istediğine bir derinlik ve inandırıcılık kazandırır.

"Gün yüzün "seb'a'l-mesânî" kaşların Rahmân senün

Her sözün kand-i melâhat Yâ Muhammed Mustafâ" (Sarı, 2016, s. 185)

**

"Askerîyye kılun vaslun erzânı

Firâkun âteşi yandırdı cânı

Ey yüzi "âyet-i seb'a'l-mesânî"

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed" (Sarı, 2016, s. 225)

**

"Cümle cihânun cânı bahr-ı tevhîdün kânı

Sırr-ı "seb'a'l-mesânî" sensin Yâ Resûla'llâh" (Sarı, 2016, s. 404)

"Seb'a'l -mesânî": "Ve lekad âteynâke seb'an mine'l mesânî ve'l Kur'âne'l azîm": "- And olsun ki, biz, sana, (her namazda) okunup tekrarlanan "yedi âyeti" (Fâtiha suresini) ve şu büyük Kur'ânı verdik." Hicir/87.

"Mushaf-ı hüsnünde gördüm âyet-i "ve'-ş-şemsi"yi

Saçı "ve'-l-leyli" yüzi hem "ve'-d-duhâ"dur "ve'-d-duhâ" (Sarı, 2016, s. 186)

**

"Kâkülün "ve'-l-leyli"dür nûr-ı 'izârun "ve'-d-duhâ"

'Âlemi kıldun temâmet şems-i zâtunla ziyâ" (Sarı, 2016, s. 466)

"Ve'-ş-şemsi...": "Ve'-ş-şemsi ve'-d-duhahe": "And olsun, güneşe ve onun aydınlığına".
Şems/1

"Ve'-l-leyli...": "Ve'-l-leyli izâ yagşâ": "Ziyasını örtüp bürüdüğü zaman geceye" Şems/4

"Ve'-d-duhâ": "And olsun kuşluk vaktine" Duhâ/1

"Hamdüli'llâh" çok şükür bî-çâre Dervîş 'Askerî

Âsitân-ı devletinde bir gedâdur bir gedâ" (Sarı, 2016, s. 186)

"El-Hamdüli'llâh....": "El-hamdü li'llâhi Rabbi'l âlemin": "O Rahman, O Rahîm olan Allâh'ın adıyla" Fâtiha/1

"Hâl-i ruhsârun misâl-i nokta-i "bismi'llâh"da

Sırr-ı remz-i "hel etâ"sın Yâ 'Aliyye'l-Murtezâ" (Sarı, 2016, s. 188)

"Hel etâ...": "Hel etâ ale'l-insânî hînun mine'd-dehri lem yekün şey'en mezkûrâ": "Gerçekten insan üzerine dehirden öyle bir zaman geçti ki, o vakit insan anılır,(insanlıkla tanılır) bir şey değildi." İnsân/1

"Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm": "Rahman ve rahim olan Allâh'ın adıyla". Kur'ân-Kerim'de sûrelerin başında, Hûd suresi 41. âyette ve Neml suresi 30. âyette geçer (Sarı, 2009, s. 631)

"Kâbe kavseyn" kaşların sırr-ı "ev ednâ"dur yüzün

"Ve sekâhüm rabbühüm"câmun sunar câna sözün" (Sarı, 2016, s. 471)

"Kâbe kevseyn": "Fe kâne kâbe kavseyn, ev ednâ": "(Böylece peygamberlere olan mesafesi) iki yay arası kadar, yahut daha az oldu." Necm/9

"...Vesakâhum rabbuhum şarâben tahûra...": "...Rableri de onlara tertemiz bir şarap içirmiştir". İnsan/21

"Kenz-i mahfî"nün tılısmın bozup itdün âşikâr

Eyledün 'aşk u mahabbet dürlerin halka nisâr" (Sarı, 2016, s. 466)

**

"Küntü kenz"ün mazharı Allâhun Peygamberi

'İlm-i ledün serveri sensin Yâ Resûla'llâh" (Sarı, 2016, s. 405)

**

"Ey cihânun mebd'e'i ey mefhar-i halk-ı cihân

"Küntü kenz"ün cevheri gencîne-i kenz-i nihân" (Sarı, 2016, s. 463)

**

“Kamu mü'minlerün sen rehberisin

“Küntü kenz” gencinün ol cevherisin

Cemî'-i enbiyânun serverisin

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed” (Sarı, 2016, s. 224)

"Kenz-i mahfi" (gizli hazine): "Küntü kenzen mahfiyyen": "Allâhü te'âlâ buyurur: "Ben gizli bir hazine idim, bilinmek istedim ve insanı yarattım." *Aclûnî, Keşfü'l Hafâ, 2/132*. (Daha çok mutasavvıflarca kullanılan söz üzerine hadis bilginleri farklı görüştedirler. (Yılmaz, 1992, s. 91).

"A'zam-ı şânunda "levlâk" diyü Hakdan hem senün

Nâzil oldu nice âyet Yâ Muhammed Mustafâ” (Sarı, 2016, s. 185)

**

“Şânuna "levlâke levlâk" didi Rabbü'l-âlemîn

Pâyuna yüz sürdi Mi'râc gicesi 'arş-ı berîn” (Sarı, 2016, s. 464)

"Levlâke levlâk lemâ halaktü'l eflâk": "(Ey Muhammed) sen olmasaydın, felekleri (âlemleri) yaratmazdım." Hadis-i Kutsi, sahih değildir. (Yılmaz, 1992, s. 113).

“Rahmetenli'l-âlemîn”sin Hak Resûlsün bî-gümân

İderem ben de şehâdet Yâ Muhammed Mustafâ” (Sarı, 2016, s.185)

“Erselnâke illâ rahmetenli'l-âlemîn”: “Seni de (ey Resûlüm), ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik” Enbiya/107.

"Rahmetenli'l-âlemîn": Hz. Peygamber Efendimiz için söylenmiş bir lâkap olup dinî ve tasavvufî şiirlerde çokça geçer. “Âlemlere rahmet olarak (gönderdik)” manasındadır (Yılmaz, 1992, s. 137).

7. “Na‘t”ların Metinleri

I

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ben za'îfe kıl şefâ'at Yâ Muhammed Mustafâ²

Sensin ol nûr-ı hidâyet Yâ Muhammed Mustafâ

Ağlayu kapuna geldüm sen beni reddeyleme

İsterem senden 'inâyet Yâ Muhammed Mustafâ

Yarın ol mahşer yerinde suçumı Hak'dan dile

Kılmasın halka melâmet Yâ Muhammed Mustafâ

Çok günâhun ıssıyam şâhum bana hışm eyleme

Lutf idüp itme hakâret Yâ Muhammed Mustafâ

² A: 3a; B:59a; C:34a; D: 3a; E:74b; F: 2b; H: 3a

Da‘vet it ‘aşkun livâsı altına ey pür-‘atâ
Olıcak rûz-ı kıyâmet Yâ Muhammed Mustafâ

“Nefsî nefsi” didügi dem anda cümle enbiyâ
Sen bize eyle ‘inâyet Yâ Muhammed Mustafâ

Kim ola şer‘-î sırât-ı müstakîm üzre sana
İde bile istikâmet Yâ Muhammed Mustafâ

Sensin ol mir‘ât-ı hazret berzeh-i kübrâ-yı Hak
Kim bula sana nihâyet Yâ Muhammed Mustafâ

Kimse bilmez vahdetüni nicedür ol Hakkile
Yok senün künhüne gâyet Yâ Muhammed Mustafâ

Şol hakikat ümmet olan kişilerün cânına
Zî-beşâret zî-sa‘âdet Yâ Muhammed Mustafâ

N’ola bir kez göz ucuyla derd-mend bî-çâreye
Gel diyü kılsan işâret Yâ Muhammed Mustafâ

Nâr-ı firkatle yakarsun dâ’imâ dil-hasteyi
Bu mıdur ‘uşşâka ‘âdet Yâ Muhammed Mustafâ

Mâh-ı vechün görmegi dâ’im temennâ iderem
Kıl temennâmı icâbet Yâ Muhammed Mustafâ

Şerbet-i vaslun irişdür yohsa oldum ben helâk
Kalmadı hiç sabra tâkat Yâ Muhammed Mustafâ

Vuslatun peymânesinün nûş iden bir cür‘asın
Dü-cihânda oldu râhat Yâ Muhammed Mustafâ

İçmeyen âb-ı zülâlün çeşmesinden tâ ebed
Bulmadı bulmaz selâmet Yâ Muhammed Mustafâ

Virmeyen cânın visâlün ‘ıydına kurbân için
Gitmedi andan kerâhet Yâ Muhammed Mustafâ

Gün yüzün “seb‘a’l -mesâni” kaşların Rahmân senün
Her sözün kand-i melâhat Yâ Muhammed Mustafâ

A‘zam-ı şânunda “levlâk” diyü Hakdan hem senün
Nâzil oldu nice âyet Yâ Muhammed Mustafâ

“Rahmetenli’l-Âlemîn”sin Hak Resûlsün bî-gümân
İderem ben de şehâdet Yâ Muhammed Mustafâ

Hazret-i Hakkun habîbi derdlü cânlara tabîb
Bahr-ı ‘ummân-ı sahâvet Yâ Muhammed Mustafâ

Bin yıl ‘ömrüm olsa şerh itsem kemâlün vasfını
Bulmayam hergiz kanâ‘at Yâ Muhammed Mustafâ

Düşeli sevdâ-yı ‘aşkunla hayâlün fikrine
Bilmez oldum ‘arz-ı tâ‘at Yâ Muhammed Mustafâ

‘Askerî gönlünde ancak şevk-i zâtundur hemân
Kalmadı bir gayri hâcet Yâ Muhammed Mustafâ (Sarı, 2016, s. 183-185)

II

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Cân içinde bulduğum şol Mustafâdur Mustafâ ³
Cân u dilden sevdiğim ol meh-likâdur meh-likâ

Togdı çün cân meşrıkından şems-i nûr-i tal‘atı
Hamdüli’llâh hâne-i dil pür-ziyâdur pür-ziyâ

Görinür Hakkun cemâli hûb cemâlinde anun
Oldurur mir’ât-ı hazret Hak-nümâdur Hak-nümâ

³ A: 4a; C:46a; D: 4a; E:75b; F: 2b; H: 4a

Mushaf-ı hüsnünde gördüm âyet-i “ve’ş-şemsi”yi
Saçı “ve’l-leyli” yüzi hem “ve’d-duhâ”dur “ve’d-duhâ”

Sa’y idüp irdim hakikat şehrinün bayrâmına
‘Iyd-ı ekberdür bugün gel merhabâdur merhabâ

İrişüp bezm-i visâle câm-ı la‘linden anun
Nûş-ı câm itmek zülâlin hoş safâdur hoş safâ

Râh-ı ‘aşkında yüzüm sürsem revâdur yerlere
Hâk-i pâyi gözlerime tûtiyâdur tûtiyâ

‘Âşık-ı sâdıklarına çok ‘atâlar kılıcı
Lutfunun pâyanı yok bir bü’l-vefâdur bü’l-vefâ

“Hamdüli’llâh” çok şükür bi-çâre Dervîş ‘Askerî
Âsitân-ı devletinde bir gedâdur bir gedâ (Sarı, 2016, s. 183-186)

III

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün

Rehber-i râh-ı Hudâsın Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ ⁴
Mazhar-ı sırr-ı Hudâsın Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

“Nûrun alâ-nûr” didi şânunda fahr-i kâ’inât
Nûr-ı pâk-i Mustafâsın Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Şol kerem-kânı mürüvvet ma‘deni sâhib-‘atâ
Mahzen-i genc-i ‘atâsın Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Merci‘-i keşf-i kerâmet menba‘-ı ‘ilm-i ledün
Serverân-ı evliyâsın Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Şîr-i yezdân merd-i merdân fâris-i meydân-ı Hâkk
Dîn yolunda cân fedâsın Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

⁴ A: 4b; B:35a; C:15a ve 45b; D: 4b; E:41b; F: 3b; H: 4b

Çünkü On İki İmâmın aslîsîn ey pâk-i zât
Mesned-i ‘âl-i ‘abâsîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Şehr-i ‘ilmün bâbîsîn ‘ummân-ı ‘aşkun cevheri
Kenz-i ‘irfân-ı hafâsîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Görinür mir’ât-ı hüsnünde cemâl-i nûr-ı zât
Hâk budur kim Hak-nümâsîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Zât-ı vahdetden haber verir sıfâtun ser-te-ser
Şübhesüz ‘ayn-i likâsîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Hâl-i ruhsârın misâl-i nokta-i bismi’llâhda
Sırr-ı remz-i “hel etâ”sîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Âsitân-ı devletündür Kâ‘besi ‘âşıkların
Merve vü ‘Umre Safâsîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

İrse fazlun âbına bulur şifâyı bir ‘alîl
Hasta cânlara devâsîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

‘Askerî dir nice sayd itsün seni tab‘-ı mekes
Murg-ı lâhût-ı hümâsîn Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ (Sarı, 2016, s. 187-188)

IV

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Cânımın cânânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ ⁵
Gönlümün sultânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Varlığım ‘ömrüm hayâtım sıhhatimsin bî-gümân
Cismimün hem cânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

On sekiz bin ‘âlemün sırrında seyrân eyleyen
Rûh-ı reyhânı çü sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

⁵ A: 5a; B:13b; D: 4b; E:16b; F: 4a; H: 5a; I: 1b

Vechüne kıldım nazar çün haste-dil buldı şifâ
Derdimün dermânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Görinür mir’ât-i hüsnünde cemâl-i lem-yezel
Sûret-i Rahmânî sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

“Vâhidün min nûri”didi şânunda şâh-ı enbiyâ
Mazhar-ı subhânî sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Menba‘-ı ‘ilm-i ledünnî mahzen-i esrâr-ı Hak
‘İlm-i ‘irfân kâını sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Zâhir ü bâtında râh-ı vahdet-i zâtiyyeye
‘Âşıkun bürhânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Kâfir ü münkir münâfıkdur seni inkâr iden
Mü‘minün îmânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Sırrını esrâr-ı Hakka ırgüren ‘âriflerün
Sırrının seyrânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Sırr-ı zâtundan okur esrâr-ı vahdet ‘ilmini
‘Ârifün dîvânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Bû-yı gül-zâr-ı cemâlün cânımı mest eyledi
Gönlümün reyhânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ

Hamdüli’lîlâh ‘Askerî olmaz cemâlünden cüdâ
Kalbinün mihmânı sensün Yâ ‘Aliyye’l-Murtezâ (Sarı, 2016, s. 188-189)

V

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün

1

Elâ ey ma‘den-i kân-ı risâlet ⁶

Bize eyle şefâ‘at Yâ Muhammed

⁶ A:14a; C:21b; D:13a; F: 10a; H: 14b

Veyâ ey mazhar-ı nûr-ı hidâyet

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

2

Kamu mü'minlerün sen rehberisin

“Küntü kenz” gencinün ol cevherisin

Cemî'-i enbiyânun serverisin

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

3

Yer ü gök 'arş u kürsî levh ü kalem

Melek şeytân ü cinn ü dîv ü âdem

Seninçün yaradıldı cümle 'âlem

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

4

Sıfâtu'llâh-ı zâtsın zâta mir'at

Cemâlünde görünür hazret-i zât

Hakikat hakkı kılan sensin isbât

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

5

İdüp kenz-i mahabbet feth-i bâbın

Görem hüsnün ilinün âfitâbın

İçür lâ'lün zülâlinün şarâbın

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

6

Gözüm gözler gice gündüz hayâlün

Umar cânım görem deyü cemâlün

Temevvüc eyleyüp bahr-ı kemâlün

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

7

Mukbil ü mahrem ü hâs u haremsin

Tâvus-ı lâhût-ı bâg-ı İremsin

'Atâlar kılıcı sâhib-keremsin

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

8

Şerî'at emrine boyun virelüm

Tarîkat yoluna togrı varalum

Visâlün Kâ'besin varup görelüm

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed

9

‘Askerîyye kılsun vaslun erzânı

Firâkun âteşi yandırdı cânı

Ey yüzi âyet-i seb‘a’l -mesânî

Bize eyle şefâ'at Yâ Muhammed (Sarı, 2016, s. 224-225)

VI

Mefâ‘îlün Mefâ‘îlün Fe‘ûlün

1

Günâhkâr ümmete idüp şefâ'at ⁷

Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

Çü sensün menba‘-ı kân-ı hidâyet

Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

2

Şefâ'at şerbetine bizi kandur

Mahabbet refrefine cânı bindür

Cemâlün şem‘asını dilde yandur

Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

3

İrişdür bizi dergâh-ı a'lâya

İrişelüm varup asıl sılaya

Belâdan kurtarup ırgür velâya

Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

4

Seni Hak cümleden esbak yaratdı

Vücûdun mahzen-i hikmet yaratdı

Dü-‘âlemde seni Rahmân yaratdı

Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

5

Vücûdun mazhar idüp künh-i zâta

Sebeb kıldı cemî‘-i kâ'inâta

Nazar kılup kamu ehl-i ‘usâta

Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

6

⁷ A:69a; B:29a; C: 11a; D:60a; E:34a; F:48a; G:67a; H:66a; I:2b

Vesîle Cennetini feth-i bâb it
Cemâlünden bize ref⁸-i hicâb it
Tecellî-i cemâl-i âfitâb it
Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

7

İrişdür Cennete hâs ile 'âmın
Bula ebrâr mukarreb hep makâmın
Sunup 'uşşâka vaslun bezm-i câmin
Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

8

Ne var biz eyledükse sehv ü 'isyân
Keremler kânısın sen eyle ihsân
Umar senden şefâ'at cinn ü insân
Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh

9

Sözündür 'ârifün dilde beyânı
Yüzündür sûre-i "seb'a'l-mesânî"
Özündür 'Askerînün cânda cânı
Meded eyle meded Yâ Resûla'llâh (Sarı, 2016, s. 407-408)

VII

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

Bülbül-i bâg-ı ledünnî tûti-i şîrîn-edâ⁸
Ey gül-i gül-zâr-ı ma'nâ pertev-i nûr-ı Hudâ
Garka-i envâr-ı lâhût bahrî-i bahr-ı fenâ
Hem-dem-i bezm-i hakikat vâsıl-ı 'ayn-ı likâ
Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ
Mahzen-i genc-i vefâsın ma'den-i sıdk u safâ

2

Kıble-i ervâhiyâna Mekketu'llâhdur yüzün
Secde-i kerrûbiyâna beyt-i ma'mûrdur özün
"Kâbe kavseyn" kaşların sırr-ı "ev ednâ"dur yüzün
"Ve sekâhüm rabbühüm" câmin sunar câna sözün
Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ

⁸ A:86a; D:75b; G:85a; H:84a

Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ

3

Zâtile kılmış tecellî sırruna esrâr-ı Hû

Çağırıp söyler ene’l-Hak cümle ‘uzvun mû-be-mû

Gösterüp Hakkun sıfâtun şerh ider a‘zân kamu

“Ahsen-i takvîm” dinildi şânuna ey Hak-nümû

Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ

Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ

4

Küllî eşyâ sana tâlib cümle’nün sen zâtısın

Âfitâb-ı tâb-ı ‘âlem nûrının zerrâtısın

Mazhar-ı ‘ilm-i Hudâsın zâtının sıfâtısın

Seyr ider sende cemâlin sen Hakun mir’âtısın

Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ

Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ

5

‘Âlem-i kesretde buldun ‘ayn-ı vahdet sırrını

“Semme vechü’llâh” imiş bildün bu kesret sırrını

Okıdun levh-i gönülde ‘ilm-i hikmet sırrını

Bildürübdür Hak sana izhâr-ı kudret sırrını

Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ

Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ

6

Mürşid-i kâminden aldun sen ledünnî dersünü

Hulle-i ma‘nâ biçersin buldun ol firdevsünü

“Men ‘aref” esrârına vâkıf idelden nefsünü

Şast idüp urdun şikârın ele alup kavsünü

Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ

Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ

7

Dil visâlün Kâ‘besinün gencine irmek diler

Vasılun ‘ıydına kurbân cânını virmek diler

Şol cemâlün gülşeninün güllerin dirmek diler

Sohbetünde bezm-i hüsnün zevkini sürmek diler

Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ

Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ

8

Yâd idüp zikrûn du‘â-i hayrile ey dost müdâm
El açup idüp temennâ budurur Hakdan ricâm
Saklayup cümle belâlardan vücûdunu Hudâm
‘Ömrünü kılsun hemîşe devletiyle müstedâm
Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ
Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ

9

Buldun âdem sırrını oldun kerâmet mazharı
Sendedür ol câm-ı Cem âyîne-i İskenderî
On sekiz bin ‘âlemi seyr itdi sende ‘Askerî
Ey tarîk-i halvetîde ehl-i diller serveri
Çok selâm olsun sana ey yâr-ı sâdık Mustafâ
Mahzen-i genc-i vefâsın ma‘den-i sıdk u safâ (Sarı, 2016, s. 470-472)

VIII

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1

Ey cihânun mebdî‘i ey mefhar-i halk-ı cihân⁹
“Küntü kenz”ün cevheri gencîne-i kenz-i nihân
Gülşen-i verd-i hakikat şâh-ı taht-ı lâ-mekân
Mecma‘-i esrâr-ı vahdet gevher-i ‘irfâna kân
Nûr-ı zâtunla müzeyyendür senün kevn ü mekân
Hûb-cemâlünle münevver ravza-i bâg-ı Cinân
Şol cemâlün şemsine bir zerredür her mihribân
Ol kemâlün bahrına bir katredür âb-ı revân
Sen vücûda gelmesen olmazdı ‘âlem bî-gümân
Öz vücûdudur cemî‘-i ‘âlemün cânına cân
Her nihân oldı ‘ademden nûr-ı vechünle ‘ıyân
Zâhir oluben sıfatlar virdi varlıktan nişân
Küllî eşyâ hep delâ‘il vasfunı eyler beyân
Berr ü bahr ü ‘arş ü kürsi levh ü kalem âsmân
Sensin ol mahbûb-ı Hak Peygamber-i âhir-zamân
Senden oldı âşikâre sırr-ı emr-i “kûn fekân”
Ben günah-kâr ‘âsî vü mücrim za‘îf ü nâ-tüvân

⁹ A:83b; B:43a; C:26a; D:73b; E:53b; G:83a; H:82a

Derd-i ‘aşkunla dem-â-dem eyleyüp âh ü figân
Rûz u şeb senden Habîbâ dilegüm budur hemân
Kıl şefâ‘at el-amân ey kân-ı rahmet el-amân

2

Şânuna “levlâke levlâk” didi Rabbü’l-‘âlemîn
Pâyuna yüz sürdi Mi‘râc gicesi ‘arş-ı berîn
Emrüne fermân olur her demde Cebrâîl Emîn
Ümmetün olmagı devlet bildiler hep mürselîn
Takdı kudret destüne hatm-i nübüvvet hâtemîn
Nâzil oldu âyet âyet sana Kur’ân-ı mübîn
Mahzen-i ‘aşkundan aldılar kemâli kümmelîn
Toludur esrâr-ı vahyünle kulûb-ı ekmelîn
Sen hakâyık şehrinün sultânısun Hakka’l-yakîn
Senden âhir kimseden ummaz vefâ ashâb-ı dîn
On sekiz bin âlem içre sensin ol şâh-ı güzîn
‘Âm u hâsun hep ümîdi cûd-ı fazlundur hemîn
Gerçi azdırdı bizi yolunda İblîs-i la‘în
Lîk sensin Yâ Resûla’llâh şefî’ü’l-müznibîn
Sen eger olmaz isen ben derd-mendüne mu‘în
Hâlûme ağlaşalar yarın melâ‘ik ecma‘în
Rûz-ı mahşerde ‘usâta oldugun için zamîn
Yüz tutup dergâhuna dâ’im bu miskîn kemterin
Rûz u şeb senden Habîbâ dilegüm budur hemân
Kıl şefâ‘at el-amân ey kân-ı rahmet el-amân

3

Kûnh-i zâtun mazharıdur dâne-i kenz-i hafâ
Kâ’inâtun rehberi ey merd-i meydân-ı Hudâ
Sâkî-i bezm-i elest deryâ-yı ‘irfân-ı rıza
Bülbül-i kuds-i gülistân bâg-ı reyhân-ı ‘amâ
Zübde-i mahlûk-ı ‘âlem şâh-ı hatm-i enbiyâ
Nefha-i ervâh-ı âdem nûr-ı pâk-i Hak-nümâ
Menba‘-ı esrâr-ı hikmet ma‘den-i sıdk u safâ
Nûr-ı Yezdân Ahmed ü Mahmûd Muhammed Mustafâ
Kâkülün “ve’l-leyli”dür nûr-ı ‘izârun “ve’d-duhâ”
‘Âlemi kıldun temâmet şems-i zâtunla ziyâ
Âfitâb-ı tal‘atınun zerresidür enbiyâ

Âsitân-ı şer‘inün hep bendesidür evliyâ
Ey mürüvvet sâhibi lutfunla fazlun kıl revâ
Hasta cânlara yetişsün âb-ı fazlundan devâ
Ni‘met-i ‘aşkunla toyla oldurur cânâ gıdâ
Râh-ı ‘aşkunda nice bin cân ü baş olsun fedâ
Çün cenâbundur muhakkak mürşid-i râh-ı Hudâ
El açup idüp temennâ hazretünden ben gedâ
Rûz u şeb senden Habîbâ dilegüm budur hemân
Kıl şefâ‘at el-emân ey kân-ı rahmet el-emân

4

“Kenz-i mahfî”nün tılsımın bozup itdün âşikâr
Eyledün ‘aşk u mahabbet dürlerin halka nisâr
Seni mir’ât eyledi öz zâtuna perverd-gâr
Görinür mir’ât-ı vechünde cemâl-i -Kird-gâr
Yer ü gök ü ‘arş u kürsî ins ü cinn ü mûr u mâr
Küllî mevcûdât senünle eyler ey mâh iftihâr
Zülfinün bendine bend olup nice bin şehr-yâr
Raht ü bahtın tâc ü tahtın eylediler târ-mâr
Zâhidün kalbinde Cennet hubbı itdiyse karâr
‘Âşıkun cânâda çerâgı şem‘-i hüsnünden yanar
‘Âşkunı sayd itmege her kişide yok iktidâr
Nice itsün bir mekes simurg (u) ‘ankâyı şikâr
Zülf-i ‘anber-bûyuna öykünemez Müşk-i Tatar
Hüsn-i ruhsârun katında gül hacîl ü şerm-sâr
Vasluna irmek için Mecnûn-sıfat leyl ü nehâr
Hayretün sahrâsını dil bekler oldu intizâr
Ben garîb ü bî-kes ü bî-çâre mânend-i hezâr
Derdile her-dem idüp feryâd ü nâlânile zâr
Rûz u şeb senden Habîbâ dilegüm budur hemân
Kıl şefâ‘at el-emân ey kân-ı rahmet el-emân

5

Sırr-ı zâtuna tecellî eyleyüp küh-i celâl
On sekiz bin ‘âlem içre toldı envâr-ı cemâl
Sûret-i nakşuna düşmüşdür dü-‘âlem bir hayâl
Sîretün fehmine irmek ‘akl-ı külliye muhâl
Bahr-ı bî-pâyân sıfâtundur senün bî-kıl u kâl

Kim ola deryâ-yı zâtun vâsfına ide makâl
Bir kemâl-i mâh-tâbsın bedrün olmaz hiç hilâl
Bir cemâl-i âftâbsın hüsnüne yokdur zevâl
Nice medh idem kemâlün ben senün ey pür-kemâl
Nice bin şîrîn-zebân medhünde ‘âciz oldı lâl
Oldılar şunlar cihânda şöyle kim ehl-i dalâl
İtmediler zâhir ü bâtında sana imtisâl
Yoluna terk itmeyince cân ü baş ü mülk ü mâl
İrmedi kimse sarây-ı vasluna bulup visâl
Yanmışam derdün odına yâ Habîb-i lâ-yezâl
Çeşme-i lâ‘l-i lebünden sun bana âb-ı zülâl
N’eylesün bu ‘Askerî kim bir za‘îf ü bî-mecâl
Sehv ü ‘isyânile ‘ömri geçdi bunca mâh u sâl
Rûz u şeb senden Habîbâ dîlegüm budur hemân
Kıl şefâ‘at el-emân ey kân-ı rahmet el emân (Sarı, 2016, s. 463-468)

IX

Hece: 14 (7+7)

‘Ömrimün sermâyesi sensin Yâ Resûla’llâh¹⁰
Kudretu’llâh mâyesi sensin Yâ Resûla’llâh

Hüviyy hüviyyet fezâ ‘irfân-ı Hak u rızâ
Zikr-i ‘adle muktezâ sensin Yâ Resûla’llâh

Hem ezelsin hem ebed vâhid ü ferd ü ehâd
Sırr-ı sıfât-ı samed sensin Yâ Resûla’llâh

Yogiken kevn ü mekân var olmadan ‘akl ü cân
Küllî gevherlere kân sensin Yâ Resûla’llâh

Esrâr-ı genc-i nihân sende oldı çün ‘ıyân
Cümleden maksûd hemân sensin Yâ Resûla’llâh

Kenz-i mahfiye miftâh eyledi seni fettâh
Ümmü’l-hulk ebü’l-ervâh sensin Yâ Resûla’llâh

¹⁰ A:67b; B:3a; D:59a; E:4a; F:47a; G:66a; H:65a

Olmasaydun sen mevcûd bulmazdı ‘âlem vücûd
Envâr-ı deryâ-yı cûd sensin Yâ Resûla’llâh

‘Aşkundur rûha gıda yoluna cânlar fedâ
Makbûl-ı Bâri Hudâ sensin Yâ Resûla’llâh

Ma‘den-i ‘ilm ü kerem bülbül-i bâg-ı İrem
Mahrem-i hâss-ı harem sensin Yâ Resûla’llâh

Mevc urup ‘aşkun bahri akdı mahabbet nehri
İki cihânun fâhri sensin Yâ Resûla’llâh

‘Askerî miskin fakîr derdünle olmuş esîr
Düşmüşlere dest-gîr sensin Yâ Resûla’llâh (Sarı, 2016, s. 402-403)

X

Hece: 14 (7+7)

Gönlimün eglencesi sensin Yâ Resûla’llâh ¹¹
Bâg-ı vahdet goncesi sensin Yâ Resûla’llâh

Râgıblarun mergûbı tâliblerün matlûbı
‘Âşıklarun mahbûbı sensin Yâ Resûla’llâh

‘Âriflerün ‘irfânı evliyânun bürhânı
Enbiyânun sultânı sensin Yâ Resûla’llâh

Ol matla‘-ı nûr-ı zât menba‘-ı âb-ı hayât
Merci‘-i külli-sıfât sensin Yâ Resûla’llâh

Şems-i cemâlünden tâb alur dâ’im âfitâb
Nûsha-i ümmü’l-kitâb sensin Yâ Resûla’llâh

Yüzün “sûre-i Rahmân” saçun sübha-i sübhân
“Tâhâ” “Yâsin” ü “Fürkân” sensin Yâ Resûla’llâh

¹¹ A:68a; B:5a; D:59a; E:7a; F:47b; G:66b; H:65b

Cümle cihânun cânı bahr-ı tevhîdün kânı
Sırr-ı “seb‘a’l -mesânî” sensin Yâ Resûla’llâh

Murg-ı lâhût-ı hü mâ gülşen-i verd-i ‘amâ
Zât-ı pâk-ı Hak-nümâ sensin Yâ Resûla’llâh

Nefha-i ibn-i Meryem Kâ‘be-i âb-ı zemzem
Gönül derdine merhem sensin Yâ Resûla’llâh

‘Aşkuna düşen ‘âşık olmaz dün ü gün ayık
Hakikatü’l-hakâyık sensin Yâ Resûla’llâh

Başumda tâc ü külâh ‘aşkudur ey Pâdişâh
Mahzen-i genc-i İlâh sensin Yâ Resûla’llâh

‘Askerî kemter kemîn umar vaslun merhemîn
“Rahmeten li’l-âlemîn” sensin Yâ Resûla’llâh (Sarı, 2016, s. 403-404)

XI

Hece: 14 (7+7)

Lâmi‘-i envâr-ı zât sensin Yâ Resûla’llâh ¹²
Câmi‘-i küllî sıfât sensin Yâ Resûla’llâh

Deryâ-yı ‘ilm-i hikmet ‘ankâ-yı kâf-ı kudret
Sâki-i bezm-i vahdet sensin Yâ Resûla’llâh

Lebün çeşme-i hayvân yüzün sûre-i Rahmân
Cümle derdlere dermân sensin Yâ Resûla’llâh

Ey yüzi gül alnı ay lutfun umar yohsul bây
Mahrem-i vahdet-sarây sensin Yâ Resûla’llâh

Tevhîd-i zât-ı ‘irfân cânlar içinde cânân
İki cihânda sultân sensin Yâ Resûla’llâh

¹² A:68b; D:59b; F:48a; G:66b; H:65b

Tâliblerün bürhânı ‘âriflerün seyrânı
Hakkun bize ihsânı sensin Yâ Resûla’llâh

“Küntü kenz”ün mazharı Allâhun Peygamberi
‘İlm-i ledün serveri sensin Yâ Resûla’llâh

Dil mülkinün bünyâdı mevcûdâtun ma‘âdı
Envâr-ı sırr-ı hâdi sensin Yâ Resûla’llâh

‘Askerîdür şeydâsı başındadır sevdâsı
Mecnûn dilün Leylâsı sensin Yâ Resûla’llâh (Sarı, 2016, s. 405)

XII

Hece: 14 (7+7)

Şefâ‘at şem‘in yandur meded Yâ Resûla’llâh ¹³
Vaslun meyine kandur meded Yâ Resûla’llâh

Yüregüm tolu yâre bulmadım derde çâre
Oldum gâyet bî-çâre meded Yâ Resûla’llâh

Ey menba‘-ı hidâyet nûr-ı şems-i sa‘âdet
Lutfile kıl inâyet meded Yâ Resûla’llâh

Sana ma‘lûm ahvâlüm derdünden za‘îf hâlüm
Gayrı yokdur mecâlüm meded Yâ Resûla’llâh

Açıver fazlun bâbın içür ‘aşkun şarâbın
Yap bu gönlüm harâbın meded Yâ Resûla’llâh

Bulmak ister bu gönül kurb-ı zâtuna vüsûl
Lutf idüp eyle kabûl meded Yâ Resûla’llâh

Küllî cüz’î hep peydâ senden oldı hüveydâ
Başumdan aşdı sevdâ meded Yâ Resûla’llâh

¹³ A:69a; D:60a; F:48a; G:67a; H:66a

Dü-‘âlemde hâcetüm ‘aşkundadır râhatum
Kalmadı hiç tâkatum meded Yâ Resûla’llâh

‘Askerî eydür Yâ Hû işüm hatâdur kamu
Yüzüm karasını yu meded Yâ Resûla’llâh (Sarı, 2016, s. 406)

Sonuç

Bu çalışmada, doğumunun 400.yılı anısına Muhammed Askerî’nin hayatı ve divanı üzerinde durularak, başka çalışmalara kaynak olacak şekilde “na‘tları”nın metinleri verilmiştir. Hayatı ve “na‘tları” üzerinde durulan Halvetî şeyhi Gülaboğlu Muhammed Askerî, divan sahibi mutasavvıf bir şairdir. Aruz ve hece vezniyle yazdığı 4000 beyit civarında manzumeden oluşan divanında değişik türlerde yazılmış şiirler bulunmaktadır. Bağlı bulunduğu tarikatın ilkeleri başta olmak üzere çoğu tasavvufi içerikli bu manzumelerden, Peygamber Efendimiz için yazılan “na‘t”ların ayrı bir yeri vardır. Onun edebî şahsiyetinin anlaşılmasında dikkate alınması gereken “na‘tlar” dil, üslup, duyuş ve söyleyiş itibarıyla dikkat çekicidir. Çalışmada, sağlam kurulmuş metinleri verilen ve her biri “na‘t” türüne gösterilecek güzel örnek durumundaki bu eserlerde Askerî Muhammed’in içten gelen samimi yakarışı görülür:

“N’ola bir kez göz ucuyla derd-mend bî-çâreye
Gel diyü kılsan işâret Yâ Muhammed Mustafâ”

Kaynakça

- Askerî, *Dîvân-ı Askerî*, 06 Ankara Milli Kütüphane Yz. Nu.:F.B.248. **(A)**; 06 Ankara Milli Kütüphane Yz. Nu.:A.1896. **(B)**; 06 Ankara Milli Kütüphane Yz. Nu.:F.B.285. **(C)**; Konya Mevlânâ Müzesi İhtisas Kütüphanesi Yz. Nu.: 2400. **(D)**; Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmut Efendi Böl (Yahya Ef. Kısmı). Nu.:3374 **(E)**; Süleymaniye Kütüphanesi Haşim Paşa Böl. Nu.:94/1 **(F)**; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Yz. Nu.:137/3 **(G)**; İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazma Eserler Yz. Nu.:2806. **(H)**; 06 Ankara Milli Kütüphane Yz. F.B.627/1 **(I)**.
- Aygen, M. S. (1979). *Şâir ve Mutasavvıf Gülaboğlu Muhammed Askerî (Hayatı ve Şiirleri)*, Afyon: Türkeli Matbaası.
- Bakı, E. Â. (1941-1942). “Gülaboğlu Muhammed askerî-hayat ve eserleri”, *Taşpınar Dergisi*, 86, 21-25; 87, 44-52.
- Canım, R. (2014). *Divan edebiyatında Türler*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Erdoğan, K. (1998). *Niyâzî-i Mısırî (Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri) ve Dîvânı (Tenkitli Metin)*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergun, S. N. (1936). *Türk şâirleri*, 2, İstanbul.
- Gölpınarlı, A. (1971). *Mevlânâ müzesi yazmalar kataloğu*, 2, Ankara.
- Gönçer, S. (1991). *Afyon ili tarihi*, 2, Afyon.
- Güner, H. (1967). *Kütahyalı divân şâirleri, halk şâirleri, tekke şâirleri, âşık ve ozanlar*, Kütahya: Kütahya İl Basımevi.
- İsen, M. (2011). “Türler”, *Eski türk edebiyatı el kitabı* (ss. 251-271), Ankara: Grafiker Yayınları.

- Sarı, M. (2000). “Gülaboğlu Muhammed askerî dîvânı’nda gönül”, *Kütahyalı Şâirler Sempozyumu I*, 145-177.
- Sarı, M. (2007). *Askerî Muhammed- hayatı, eserleri, edebî kişiliği-ve divanının tenkitli metni*, Afyonkarahisar: AKÜ Yayınları; Yeni baskı: (2016). Afyonkarahisar: Afyonkarahisar Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sarı, M. (2009). “Askerî Muhammed-Gülaboğlu dîvânı’nda geçen âyetler”, *Atatürk Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi-TAED 39-Prof. Dr. Hüseyin Ayan Özel Sayısı*, Erzurum: s. 631- 650.
- Tahir, B. M., (1333). *Osmanlı müellifleri*, 2, İstanbul.
- Tatçı, M. ve Kurnaz, C. (1999). *Kütahyalı bir gönül eri Çavdaroğlu Müftî Derviş*, Ankara:
- Tuman, N. (Yz.). “Askerî”, *Tuhfe-i Nâ’îlî*, 2, 674- 675, 2864. Ankara.
- Uraz, M. (1939). *Türk Edip ve şâirleri*, 1, İstanbul: Nümune Matbaası.
- Ünver, İ., (1991). “Askerî”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, 3, İstanbul.
- Yavuz, A. F. (1975). (hızl.), *Kur’ân-ı Kerîm ve Meâli Âlisi*, İstanbul: Sönmez Yayınevi.
- Yazıcıoğlu, F. (1995). “Muhammed Askerî (Gülaboğlu) hakkında inceleme”, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Afyonkarahisar: s. 265-273.
- Yeniterzi, E. (1993). *Divan şiirinde na’at*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, M. (1992). *Edebiyatımızda islamî kaynaklı sözler*, İstanbul: Enderun Kitabevi.

ETİK ve BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara ve bilimsel atıf gösterme ilkelerine riayet edildiğini yazar(lar) beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi’nin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk makale yazarlarına aittir.

ARAŞTIRMACILARIN MAKALEYE KATKI ORANI BEYANI

1. yazar katkı oranı : %100